

Turisse

«Marellas» dal Radio Rumantsch sin disc cumpact, part 7

Davos las culissas da las pendicularas da Mustér

Tgi che va cun skis ubain cun aissa ha massa giavischs: Bunas pistas, pistas segiras, bunas vivondas e bavrondas ubain in servis per ils skis. Ils blers n'èn betg conscients che quai dat blera lavur. Perquai èn pliras persunas engaschadas «davos las culissas» d'ina pendiculara. La Marella ha guardà ad intginas da questas persunas sur las spatlas. Ella preschenta in patrugliader, in maschinist, in manader d'ina fatschenta e las manadras da la gastronomia da las pendicularas da Mustér. (Emissiun dals 25 da schaner 2009; redacziun: Hubert Giger).

Dovr'ins aua per producir naiv artificiala u betg?

Il Lej Alv sin passa 2500 meters sur mar, en il territori da skis Marguns/Corviglia sur Schlarigna, ha survegnì in cumpogn: Il Lej Alv nov è construi amez la natira ed è cun 400 000 m³ il pli grond reservuar d'aua da

la Svizra per producir naiv artificiala. La Marella fa la visita tar il Lej Alv nov e la scha valitar questa strategia nova per producir naiv. (Emissiun dals 25 d'october 2015; redacziun: David Spinnler).

Vestgadira tschuffa, liongias da brassar e laschar encrescher!

Igl è il temp, nua ch'i na vegn betg mo discutà bler dal turisse – mabain er vivi el! Numnadain la stagiun auta d'enviern. Tgi senta quest temp pli intensiv, auters pli pauc. En blers lieus dal Grischun marschi durant quest temp tant sco mai, er bleras fatschentas ch'han sin l'emprima eglia da far pauc cun il turisse en uss en cumplina acziun. Nus avain prendì – in venderdi da stagiun auta – noss microfon ed avain visità las regiuns da Breil, Lumnezia e Laax – tadlai nossas sentupadas! (Emissiun dals 3 da mars 2013; redacziun: Esther Berther).

Las scolas da skis e lur cumbat

En Engiadina'Ota èn registradas bunamain 30 scolas da skis. Quai èn dapli ch'il dubel en cumparegliaziun cun ils onns 1980. Mintga magister da skis patenta po inoltrar en il Grischun la dumonda per avrir ina scola da skis. La concurrenza è perquai er fitg gronda. Il servetsch che las scolas da skis novas porschan daventa adina pli intensiv. Surtut organizaziuns talianas èn fitg preschentas sin las pistas en Engiadina. En la Marella dain nus in sguard davos las culissas da las scolas da skis, cun tut lur problems, cumbats ed er perspectivas. (Emissiun dals 19 da favrer 2012; redacziun: Anna Caprez).

«Snowboard» – l'aissa magica

Vers la mesadad dals onns 1980 ha in nov sport tschiffà pe sin las pistas d'enviern: l'aissa ni la cutgna. Ni cun il pled

Ozendi tutgan skis e snowboard tar il maletg usità sin pista.

FOTO:PD

internaziunal: il snowboard. Ozendi è quai sport d'enviern betg mo insatge per battaglia, il snowboard è daventà popular. Da las entschattas dal snowboard fin il di dad oz discurren differentas persunas en questa Marella. A pled vegnan per exempel l'emprim campiunadi mundial dal slalom gigant da snowboard, lura in um da bunamain 70 onns che va cun l'aissa ni ina giuvna che speculescha da pudair prender part sco snowboardista a l'olimpiada 2002 a Salt Lake City. (Emissiun dals 4 da favrer 2001; redacziun: Flavio Huonder).

«Freeride» – la libertad sper pista

«Il sentiment – il feeling – en la naiv entira è tut auter.» U «Freeride è esser sulet or en il liber mo cun la natira.» Quai din skiuers e snowboarders che bandunan adina puspè las pistas uffizialas. «Las pendicularas pon betg garantir la segirad per ils freeriders...», di il directur da las pendicularas. Ed: «Jau chapesch ils giuvenils che bandunan las pistas», conceda la mainafatschenta dal WWF Grischun. Tge è il fascinant vi dal freeride? È il plaschair en la naiv entira pli grond che la ristga da vita e mort? Il Radio Rumantsch ha fatg ina visita als freeriders en il territori da skis da Mustér. (Emissiun dals 29 da favrer 2004; redacziun: Flavio Huonder).

125 onns Cresta Run

Tempo, cumbat e «cùplis» en il chanal da glatsch. Cumenzà ha tut l'onn 1884 cun ina cursa da schlittas en il chanal da glatsch tranter San Murezzan e Schlarigna. Pli tard han ils giasts da l'Engalterra fundà il «St. Moritz Tobogganing Club». Il president da quest club è fin oz adina in Engalais. Ma er indigens cumbattan sin il Cresta Run. Nico Baracchi ha gudagnà ses titels impurtants durant ils onns 1980. En la Marella raquinta el da gloria ed onur, ma er da la fascinaziun

e da las tradiziuns che tutgan tar il sport unic. (Emissiun dals 31 da schaner 2010; redacziun: Sara Hauschild).

En tschertga dals Russ – In di a San Murezzan

«Vi gavaritie pa russki? Discurren vis russi?» Questa dumonda avain nus fatg durant in di a San Murezzan – a tut la glicud che guardava or sco Russ u discurrenna sco Russ. «Da, ja gaviariu pa russki. Gea, jau discurrenna», era la risposta. Tut tenor. Tar la «Tschertga dals Russ» a San Murezzan hai dà in pèr surprais. Ina da quellas: San Murezzan è durant il schaner en fermes mauns dals Slavs. Betg mo Russ, ma er Serbs, Croats e Slovens fan vacanzas en il lieu nobel. Tgi èn ils Russ ed ils auters che vegnan a San Murezzan? En la Marella datti las respostas – per russ e per rumantsch. (Emissiun dals 17 da schaner 2010; redacziun: Chatriina Josty).

Stagiun morta a Segl

A Segl regna stagiun morta. Ils hotels èn serrads ed ils turists èn davent. La vischnanca è mort'ora. Nua èn ils indigens? Tge fan els durant il november cur che nagin'olma è pli d'enturn? Chatriina Gaudenz è stada a Segl ed ha inscuntrà tschintg indigens: Christina e Maria Godly, Arnold Giamara, Gian Claluna e Seraina Gaudenz. Ed ella ha fatg ina scuverta: Ils indigens da Segl èn durant la stagiun morta dapertut, ma betg a Segl. Els van per tut il mund enturn. Pertege è quai uschia? Pertege taglien ils indigens da Segl durant la stagiun morta gugent la corda e svaneschan lunsch davent. En la Marella raquintan ils tschintg da lur duas vitas: quella da la stagiun auta e quella da la stagiun morta. (Emissiun dals 16 da november 2014; redacziun: Chatriina Gaudenz).

Heidi total

«Nus n'avain nagut auter ch'è uschè enconuschent en l'entir mund sco Heidi», di il pledader da medias da Grischun vacanzas. Quest onn èsi exact 100 onns che la «mamma» da Heidi, Johanna Spyri, è morta. Perquai vegn Heidi uss purtada sin fiera en tuttas variantas ed en differentas cuntradas. La Marella è stada en il lieu «original», sur Maienfeld en il vitg da Heidi, ed ha entupà là cunzunt Giapunais. En ina vitrina en la chasa da Heidi ha la Marella chattà il raquint da Heidi en usbec, arab ed islandais, però betg en rumantsch. I dat quel en in unic idiom rumantsch. Ma ils cudeschs èn exausts ed emblidads. (Emissiun dals 13 da matg 2001; redacziun: Maria Cadruvi).

Il sport da golf

D'in sport elitar ad in sport popular. Ils

ultims onns è il sport da golf daventà pli e pli popular. Er en nossas regiuns dal Grischun dattan adina dapli persunas golf. Ma tge fascinescha da curren suenter ad ina balla da golf uras a la lunga sin ina piazza da golf? Il Radio Rumantsch ha accompagnà intgins golfists sin ils «greens» da la piazza da golf a Domat. (Emissiun dals 3 da zercladur 2001; redacziun: Flavio Huonder).

30 onns Swissalpine

Avant 30 onns ha Andrea Tuffli già ina buna idea. El ha inventà la pli lunga cursa en las Alps: il Swissalpine. Lezza giada currivan ils participants anc 72 km, oz èn quai 78 km. Il k 78 è legendar. Sia partenza è a Tavau, el maina lung Filisur e Bravuogn vinavant sin la chamona dal Kesch, sur il Pass dal Sertig e lura enavos a Tavau. La svieuta da la cursa munta passa 1 milliun francs. 1000 fin 1100 voluntaris s'engaschan mintg'onn davos las culissas. Els preparan aua ed Isostar, bananas, mails e biberlis, duschas mobilas e plasters. Nus pigliain il Swissalpine sut la Marella, discurren cun ses inventader Andrea Tuffli e cun il medi da la cursa Werner Kistler. Co ch'igl è da curren 78 km raquintan Ornella Poltera, Ruedi Fehner e Barbla Etter. (Emissiun dals 3 da matg 2015; redacziun: Chatriina Gaudenz).

Da muntognas che van en muschna e da vadretgs che van ad aua

Ina Marella davart questa stad e sias consequenzas per muntognas ed alpinissem. Bovas da crappa, la schelira permanenta che lieua e vadretgs che sa retiran: La stad 2003 ans ha mussà co che las chalurs pon periclitir nossas muntognas ed ils alpinists. Cun il glaziolog Felix Keller fa la Marella ina visita sin il munt da schelira permanenta sur Puntarschigna. Il guid da muntogna Stefan Felix raquinta co ch'el maina ils giasts sin il Bernina er sche las relaziuns n'èn betg bunas. Nus faschain en pli visita al guardiachamona Corrado Vondrask che discurre da las consequenzas da questa stad per la chamona Boval. Ed il schef da salvament, Marco Salis, di sche questa stad ha propi provocà dapli accidents che auters onns. (Emissiun dals 24 d'avust 2003; redacziun: Sara Hauschild).

Sch'ls daners cumondan las festas: indigens e lur vita cun e sper ils ritgs

Pellitschas, caviar, limusinas vers custs da vita ch'explodeschan. Il martgà d'immobiglias ed indigens che na chattan betg abitaziuns pajablas. Il stil da vita dals ritgs ed indigens che siemian da viver sco els. La Marella vul savair pli precis co ch'ils milliuns dals esters influenzeschan il mintgadi, la cultura ed

il caracter dals indigens. L'agent d'immobiglias Christian Clavadätscher viva bain dals ritgs. Il magister da skis Jon Andri Bisatz fa il spagat tranter il mund d'in miliardari e sia realitad engiadinaisa. La famiglia Muolo cun ses 3 uffants na chatta betg in'abitaziun pli gronda e vul uss bandunar la patria. Per scolars da Samedan portan ils ritgs mo insatge: daners, daners, daners. (Emissiun dals 20 da schaner 2008; redacziun: Sara Hauschild).

Quant'influenza politica duessan avair possessurs d'abitaziuns secundaras?

En las discussiuns davart abitaziuns secundaras stattan savens en il center las dumondas: Tgi dastga fabritgar quant, nua e quant ditg anc? La Marella mida perspectiva e dumonda: Tgi èn ils possessurs d'abitaziuns secundaras e quant bain èn els integrads en ils vitgs? E surtut interessa la dumonda: Quant ferm vulan e dastgan possessurs d'abitaziuns secundaras intervegnir a nivel politic? Cler è ch'els n'han betg blers dretgs, ma ina vusch cun pais. Respostas pertge che quai è uschia dattan ils resultats d'in studi da Grischconsulta ed exponents da La Punt – Chamuesch e Silvaplana. (Emissiun dals 6 d'october 2013; redacziun: Anna Serarda Campell).

Il sistem Stoffel

In scheni economic, in super speculant, simplamain in interprendider super fortunà u schizunt in criminal? Fatg è che Remo Stoffel da Val S. Pieder ha bajegia si entaifer curt temp in imperi d'interpresas d'ina valur da passa ina mesa milliarda francs. Fitg spert fitg ritg – er fitg legal? Il sistem Stoffel – co che Remo Stoffel ha bajegia ses imperi – vegn sut la Marella. Cun Remo Stoffel, interprendider da Val S. Pieder e Stefan Kühn, schef dals servetschs forensics da l'interpresa da consultaziun BDO, Svizra. (Emissiun dals 27 d'october 2013; redacziun: Michel Decurtins).

Ils onns grass ed ils onns maghers da Bravuogn

Avant in pèr onns è Bravuogn vegnì enconuschent en l'entira Svizra tras la seria da television «Die Direktorin». La tavla «Madrun» na penda betg pli tar la staziun da la Viafier retica. Blera gloria n'ha la directura betg purtada al vitg. Il cuntrari, ils turists mancan, ils indigens fan dispa ed il vitg ha grondas daivets. Entant è Bravuogn la vischnanca la pli povra da tut il Grischun. Ma co è quai pussaivel ch'in lieu cun ina bun'infrastructura, cun ina natira intacta ed in potenzial turistic ha problems uschè gronds. Tgi è la culpa, e co vai vinavant? La Marella tschertga respostas. (Emissiun dals 19 d'avrigl 2009; redacziun: Sara Hauschild).

Cun ils auters vai meglier

Il turisse è il motor economic il pli impurtant en il Grischun, ma er tar noss vischins sco il Tirol dal Sid. Da tuttas duas varts hai dentant savens num: ils auters han meglras cundiziuns per offrir bunas prestaziuns turisticas. La Marella dal Radio Rumantsch ha discurre cun hoteliers, ustiers e turistichers da tuttas duas varts per chattar trumfs e dischavantatgs. (Emissiun dals 25 da matg 2014; redacziun: David Spinnler).

La preschentaaziun:

«Marellas» dal Radio Rumantsch: Contribuziuns emessas ils onns 2001–2015, accessiblas en la Biblioteca chantunala sin disc cumpact.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=4734
www.chatta.ch

Golf – in sport ch'è s'establì er en il territori alpin.

FOTO: PD